

EVOLUȚII ISTORICE ALE SISTEMULUI JURIDIC DE PROTECȚIE A MEDIULUI NATURAL

HISTORICAL EVOLUTIONS OF THE JURIDICAL SYSTEM RELATING TO ENVIRONMENT PROTECTION

Magistrat drd. Diana SIMA*

Amenințările la adresa mediului înconjurător au înrădăcinat în conștiința statelor necesitatea unor sisteme juridice eficiente care să reglementeze această componentă vitală a securității naționale. Demersurile statelor pentru protecția mediului înconjurător se concretizează în numeroase documente naționale și internaționale, însă, din cauza diversității și multitudinii problemelor de mediu există un vid legislativ deosebit de dificil de acoperit.

The threats against the environment is rooted in the states' conscience about the necessity of an efficient juridical system that has to regulate this vital ingredient of national security. The states' undertakings for protecting the environment is materialized in many national and international legal documents, but, because of the diversity and the great number of environment issues, there is a legal void which is very difficult to cover.

Cuvinte-cheie: mediu înconjurător; securitate națională; legislație protecția mediului; tratate protecția mediului; cooperare internațională.

Keywords: environment; national security; environment protection legislation; environment protection treaties; international cooperation.

Protejarea mediului natural și sănătatea populației sunt priorități în politicile și în strategiile organizațiilor internaționale de securitate.

Omul rămâne extrem de vulnerabil în fața naturii, în fața crizelor umanitare și a dezastrelor naturale. Sistemul social-politic are instrumente și mijloace pentru a proteja viața și sănătatea cetățenilor în cazul unor crize armate violente, la producerea unor calamități naturale.

Intervenția umanitară, în special ajutorul de urgență acordat persoanelor-victime ale catastrofelor naturale sau ale conflictelor armate, ocupă un loc important în politica internațională, regională, națională și a devenit o componentă a diplomației și a strategiei statelor de drept. Resursele pe care Uniunea Europeană și statele membre le alocă ajutoarelor umanitare sunt considerabile, iar asistența publică pentru dezvoltarea durabilă a mediului natural este o preocupare majoră. Patrimoniul comun al umanității, consacrat și dezvoltat în epoca modernă reprezintă un obiectiv de interes major al umanității pentru protejarea bunurilor cu valoare culturală și a spațiilor cu resurse naturale.

Situația este complexă în cazul spațiilor naturale vitale pentru existența speciei umane, pentru biodiversitate, pentru conservarea și păstrarea speciilor vegetale, a căror varietate și perpetuare sunt amenințate grav de poluare. În acest caz, este evident faptul că analogia cu noțiunea clasică de patrimoniu se estompează, păstrând valoarea unei imagini, de natură să sugereze un interes a cărui protecție se impune ca un imperativ la începutul mileniului III.

Dezvoltarea cooperării internaționale se desfășoară într-un cadru universal, de anvergura unor conferințe internaționale, instrumente juridice organizate pentru înțelegerea deplină a crizelor ecologice și aprofundarea importanței problemelor aduse în discuție. Aceste conferințe adoptă, uneori, declarații de principiu, fără valoare obligatorie, care relevă statelor participante calea ecologică de urmat, iar în numeroase cazuri facilitează perfectarea unor convenții multilaterale.

Se impune, cu necesitate, realizarea unui cadru juridic eficient de acțiune în apărarea patrimoniului comun al umanității în fața instanțelor internaționale. Dacă dreptul la acțiune ar reveni oricărei persoane private, s-ar pune problema instanței competente, care nu ar putea fi Curtea Internațională de Justiție,

*Tribunalul Alba, Secția Penală
e-mail: diana_sima_73@yahoo.com

din cauză că organul judiciar principal al ONU nu are un statut de natură a-i permite judecarea unor astfel de cauze.

Dezvoltarea armamentelor și a sistemelor de arme a atins un nivel care poate fi periculos pentru mediul geofizic și biofizic. Efectele produse de acțiunile de luptă, de armamente și muniții asupra mediului geofizic sunt foarte grave, cu pierderi dramatice asupra ecosistemelor și a populației din teatrul operațiilor militare.

Primul instrument de drept internațional destinat interzicerii unei categorii de arme de distrugere în masă, armele chimice, a fost adoptat în cadrul primei Conferințe Internaționale de Pace de la Haga, din anul 1899. În Declarația privind interzicerea de a folosi proiectile care au ca unic scop răspândirea de gaze asfixiante sau vătămătoare, cele 25 de state semnatare s-au angajat ca în caz de război să nu folosească proiectile care au drept unic scop răspândirea de gaze asfixiante.

Conferința Internațională de Pace de la Haga, din 1907¹ a reiterat interdicția „de a întrebuința otrăvuri sau arme otrăvite” în Regulamentul privitor la legile și obiceiurile războiului terestru, anexat la Convenția privitoare la legile și obiceiurile războiului terestru, adoptată cu această ocazie.

Instrumentele internaționale adoptate la Conferințele de Pace de la Haga din 1899 și 1907 erau obligatorii dacă beligeranții erau părți contractante și nu au avut incidență juridică amplă în Primul Război Mondial. Armele chimice au fost folosite pe durata Primului Război Mondial și au făcut mii de victime. S-a manifestat pregnant opinia că aceste arme sunt inumane, ceea ce a determinat unele acțiuni concrete, elaborarea de instrumente politico-juridice vizând interzicerea folosirii lor. În acest sens pot fi prezentate următoarele documente: Apelul contra gazelor otrăvitoare, lansat la 6 februarie 1918, de către Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR) și adresat „guvernelor și în primul rând generalilor, ca și popoarelor” pentru a renunța „la acest mod atroce de ducere a războiului”; Scrisoarea CICR adresată, la 22 noiembrie 1922, Adunării Generale a Societății Națiunilor „de a interzice gazele toxice”; Tratatul referitor la nefolosirea submarinelor și a gazelor toxice în război, semnat la Washington, la 6 februarie 1922, dar care nu a mai intrat în vigoare².

Demersurile politico-juridice întreprinse pentru elaborarea unui instrument internațional în vederea

interzicerii folosirii în război a armelor chimice, a celor biologice, s-au materializat prin semnarea, la 17 iunie 1925, la Geneva, a Protocolului privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice de luptă³.

Armele de distrugere în masă reprezintă un mare pericol pentru mediul natural și sănătatea populației, cursa înarmărilor antrenând și dezvoltarea armelor chimice, biologice și nucleare (a sistemelor tehnice purtătoare de astfel de arme).

Armele de distrugere pot fi utilizate de către grupurile teroriste, interesate să provoace atentate cu efecte grave, cu un număr mare de morți și cu distrugerii pe termen îndelungat pentru ecosistemul natural.

Consider că amenințarea armelor de distrugere în masă reprezintă o amenințare gravă din următoarele considerente: nu există instrumente juridice internaționale care să oblige statele la eliminarea stocurilor și interzicerea folosirii armelor nucleare; la acele categorii de arme de distrugere în masă pentru care există instrumente juridice de interzicere a dezvoltării, producerii, stocării și folosirii lor nu toate statele au semnat și ratificat aceste convenții, menținându-se pericolul deținerii, proliferării și folosirii armelor respective în anumite areale de pe mapamond.

Catalogarea armelor de distrugere în masă a fost adoptată de către Comisia de armament a ONU, la 12 august 1948, și consacrată juridic prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 32/84B din 12 decembrie 1977. Au fost luate în considerare armele explozive atomice, armele cu material radioactiv, armele letale chimice și biologice și alte arme ce vor fi dezvoltate în viitor, care vor avea caracteristici comparabile, ca efect de distrugere, cu cele ale bombei atomice.

Armele radiologice care au la bază procese nucleare – emisia de radiații nucleare, alfa, beta sau gamma – sunt incluse în categoria armelor nucleare.

Acestea se înscriu în categoria mijloacelor cu efecte nediscriminante, care se manifestă cu efecte grave asupra obiectivelor militare, a mediului natural și asupra populației civile. Efectele lor nu se limitează la cadrul strict al conflictului armat, ci afectează, în mod catastrofal, zone extinse, prin afectarea stării de sănătate a persoanelor.

Armele de distrugere în masă sunt considerate mijloace și metode de război care produc efecte extinse, grave și durabile asupra mediului natural.

Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) a fost elaborată în cadrul Conferinței Comitetului pentru dezarmare de la Geneva, la începutul anului 1972. Aceasta a fost prezentată pentru semnare la 10 aprilie 1972, la Londra, Moscova și Washington și a intrat în vigoare la 26 martie 1975. Convenția a fost semnată de 169 de state și ratificată de 153 de state⁴.

Obligațiile prevăzute de Convenție interzic utilizarea armelor biologice de către grupările teroriste. Interdicțiile exprese, privind producerea sau obținerea prin alte mijloace, se referă explicit la nefolosirea acestor arme în conflictele armate sau în actele grupărilor teroriste.

Mecanismele clasice, pentru controlul armamentelor, folosite în domeniul interzicerii armelor chimice, sunt preluate în proiectul de Protocol, dar nu pot fi eficiente în domeniul biologiei. Componentele pentru armele biologice se găsesc în mediul înconjurător, având și utilizări științifice: crearea de vaccinuri, dezvoltarea mijloacelor și metodelor de bioprotecție etc.

Amenințarea folosirii armelor biologice este extrem de periculoasă, grupările teroriste activează pentru dobândirea de tehnologie, echipamente și materiale necesare producerii de atentate cu arme biologice.

Negocierile în cadrul Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, începute în 1972, s-au încheiat după 20 de ani. Textul Convenției privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora a fost finalizat la 3 septembrie 1992 și adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie, în același an. Convenția a fost deschisă spre semnare, la Paris, la 13 ianuarie 1993⁵. A intrat în vigoare la 29 aprilie 1997.

Convenția interzice dezvoltarea, producerea, stocarea armelor chimice, interzice transferul acestor arme și obligă statele deținătoare să distrugă, într-un interval de cel mult 10 ani, cu posibilitatea prelungirii, în condiții deosebite, cu cel mult încă cinci ani, toate stocurile de arme chimice și instalațiile de producere.

Spre deosebire de Convenția asupra armelor biologice – 1972, Convenția asupra armelor chimice – 1993 prevede explicit și interzicerea folosirii. De asemenea, aceasta introduce un riguros sistem de verificare a implementării prevederilor sale, ceea

ce-i asigură eficiența în îndeplinirea obiectivului său, eliminarea definitivă a pericolului folosirii armelor chimice.

Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice (O.I.A.C.), organismul constituit în baza prevederilor Convenției asupra armelor chimice – 1993, activează pentru asigurarea aplicării acestui instrument juridic internațional, distrugerea stocurilor și a capacităților existente din domeniul armelor chimice și asigură verificarea neproducerii acestor arme pe teritoriul oricărui stat parte la convenție.

Convenția obligă statele părți care dețin stocuri de arme chimice să le distrugă într-un anumit interval de timp.

Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora și-a confirmat, până în prezent, eficiența în vederea atingerii obiectivului său de bază – excluderea armelor chimice din categoria mijloacelor de luptă armată.

În domeniul nuclear, în fața gravei amenințări pentru mediul natural, dreptul internațional nu are un instrument internațional care să interzică dezvoltarea, producerea, stocarea sau transferul armelor nucleare.

Există instrumente juridice cu sferă de aplicare limitată, Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare, numit și Tratatul de neproliferare, deschis spre semnare la 1 iulie 1968, intrat în vigoare la 9 martie 1970⁶. Acest instrument juridic interzice doar transferul armelor nucleare de la statele posesoare către statele neposesoare de astfel de arme. În plus, statelor posesoare li se interzice să ajute, să încurajeze sau să incite vreun stat neposesor să fabrice sau să obțină arme nucleare, iar statelor neposesoare li se interzice să fabrice și să dobândească arme nucleare, să caute obținerea de sprijin pentru fabricarea acestora. De asemenea, tuturor statelor părți, posesoare și neposesoare de arme nucleare, li se interzice să furnizeze materii prime sau fisionabile speciale, echipamente sau materiale special destinate producerii de materiale fisionabile speciale, dacă acestea nu sunt supuse garanțiilor Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA). Prin tratat, toate statele părți sunt încurajate să faciliteze și să participe la schimbul de echipamente, materiale, informații științifice și tehnologice pentru folosirea în scopuri pașnice a energiei nucleare.

În Declarația cu privire la interzicerea folosirii armelor nucleare și termonucleare, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 24 noiembrie 1961 prin Rezoluția nr. 1.653/XVI, se relevă faptul că folosirea armelor de distrugere în masă este contrară legilor umanității și principiilor dreptului internațional umanitar. Declarația prevedea următoarele aspecte juridice: folosirea armelor nucleare și termonucleare reprezintă o violare directă a Cartei; folosirea armelor nucleare și termonucleare pot cauza umanității și civilizației suferințe și distrugerii mari, și utilizarea lor este, în consecință, contrară regulilor dreptului internațional și legilor umanității; folosirea armelor nucleare și termonucleare este îndreptată nu numai împotriva unui inamic sau unor inamici, ci este contra omenirii, în general, dat fiind că popoarele lumii neimplicate în război vor avea de suferit toate efectele nefaste cauzate de folosirea acestor arme; orice stat care folosește arme nucleare și termonucleare trebuie să fie considerat unul care violează Carta Națiunilor Unite, acționând cu dispreț față de legile umanității și comițând o crimă împotriva umanității și civilizației, o amenințare la adresa securității mediului natural.

Problematika interzicerii armelor nucleare se regăsește în numeroase declarații și rezoluții adoptate de Adunarea Generală a ONU.

Documentul final al celei de a X-a sesiuni speciale a Adunării Generale a ONU, consacrată dezarmării, adoptat la 30 iunie 1978, preciza că omenirea este amenințată cu autodistrugerea, datorită acumulării masive a celor mai distructive arme fabricate vreodată de om, arsenalele de arme nucleare existente fiind mai mult decât suficiente pentru a distruge întreaga viață pe Pământ. În acest sens, documentul considera că cea mai înaltă prioritate o au măsurile eficiente de dezarmare nucleară și de prevenire a războiului nuclear.

Excluderea totală a armelor nucleare trebuie să se bazeze pe un instrument juridic internațional care să prevadă interzicerea dezvoltării, producerii și stocării armelor nucleare, distrugerea stocurilor de arme nucleare, utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice.

Statele deținătoare de arme nucleare mențin arsenale deosebit de mari, sunt promovate unele doctrine de folosire a armelor nucleare, precum cea a loviturilor preventive, sunt continuate programele de dezvoltare a unor variante de lovituri nucleare,

iar alte state sunt interesate pentru achiziționarea de arme nucleare.

Proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă o gravă amenințare pentru securitatea internațională și mediul natural, fapt ce preocupă comunitatea internațională.

Acțiunile ofensive și defensive în situațiile de conflict armat sunt limitate de dreptul internațional umanitar prin normele prevăzute în art.57 și 58 ale Protocolului Adițional 1, Geneva, din anul 1977, pentru protecția populației civile, a persoanelor civile și a bunurilor cu caracter civil. Obligațiile atacatorului și ale apărătorului sunt diferite, în timp ce atacatorul trebuie să adopte măsurile de precauție prevăzute în textele P.A.-I -1977 – Geneva (art. 57 – precauții în atac), apărătorul va lua măsuri în situația în care este posibil (art. 58 – precauții împotriva efectelor atacurilor); această modalitate operativă este legală, deoarece atacatorul are inițiativa luptei, apărătorul este determinat în ceea ce face de ceea ce întreprinde cel care atacă. Organizarea operațiilor militare în apărare are ca obiectiv major evitarea plasării de sisteme tehnice militare în zone populate sau în apropierea zonelor dens populate, mutarea populației și transportul bunurilor civile, aflate în responsabilitatea apărătorului, din proximitatea obiectivelor militare⁷. În conducerea operațiilor ofensive trebuie avute permanent în vedere următoarele măsuri de precauție: în pregătirea atacului armat trebuie respectat principiul discriminării, urmarindu-se ca obiectivele atacate să nu fie persoane/bunuri protejate, ci numai obiective militare, alegându-se mijloacele și metodele de atac pentru reducerea pierderilor și a pagubelor civile care ar putea fi produse incidental și evitându-se lansarea unui atac de la care s-ar putea aștepta că va produce victime și pagube civile excesive în raport cu avantajul militar urmărit; încetarea atacului atunci când se constată că obiectivul nu este militar sau se pot produce incidental pierderi și pagube excesive; emiterea unui avertisment, în condiții de celeritate, când circumstanțele permit, în situația când atacurile militare pot afecta populația civilă și mediul natural; alegerea obiectivului care să prezinte un pericol mic pentru persoanele/bunurile civile, arealul natural din zona teatrului operativ, dacă se poate realiza selectarea între mai multe obiective militare.

Este interzisă folosirea metodelor și mijloacelor de război care au efecte nediscriminate (arme

chimice, bacteriologice, nucleare și termonucleare) și nu se poate face discriminare între obiectivele militare și cele civile; se produc daune întinse, grave și durabile mediului natural.

Armele nucleare provoacă distrugerii masive și pagube considerabile mediului natural, efectele unde de șoc și radioactivitatea penetrantă fiind catastrofale.

Sunt interzise represaliile împotriva populației civile, asupra prizonierilor de război și asupra mediului natural.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.”

NOTE:

1 Gabriel Oprea, Ion Suceavă, Ionel Cloșcă, *Dreptul Internațional Umanitar*, Editura Monitorul Oficial, București, 2003, pp. 21-23.

2 *Ibidem*, p. 608.

3 *Ibidem*, p. 58.

4 *Ibidem*, pp. 69-72.

5 *Ibidem*, pp. 105-131.

6 *Idem*, pp. 66-68.

7 Îndepărtarea populației/bunurilor civile din vecinătatea obiectivelor militare se realizează sub rezerva art. 49 din Convenția a IV-a din 1949 care interzice Puterii ocupante transferările forțate sau deportările civililor (în masă sau individual), dar permite evacuarea totală sau parțială dacă securitatea populației sau motive imperioase militare o cer, fără a se ieși din frontierele teritoriului ocupat.

BIBLIOGRAFIE

Convențiile de la Geneva din 1949.

Protocolul Adițional I din 1977 al Convențiilor de la Geneva din 1949.

Protocolul Adițional II din 1977 al Convențiilor de la Geneva din 1949.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 1950.

Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene din 2007.

Florea Dan, *Managementul sistemului de protecție civilă pentru prevenirea și înlăturarea efectelor dezastrelor pe timp de pace, criză și război*, Editura Spirit Romanesc, Craiova, 2003.

Nemeș Liviu Viorel, *Protecția civilă, componentă a sistemului de securitate națională – prezent și viitor*, Teză de doctorat, București, 2006.

Oprea Gabriel, Suceavă Ion, Cloșcă Ionel, *Dreptul Internațional Umanitar*, Editura Monitorul Oficial, București, 2003.